

DOI: 10.26354/bb.6.2.103.2026

Paweł Kocoń*

ORCID: 0000-0002-2792-2406

pawel.kocon@awl.edu.pl

Panika moralna i jej przejawy w polskim sektorze bankowym

STRESZCZENIE

Celem opracowania jest charakterystyka koncepcji określanej w socjologii mianem panika moralna, jej elementów składowych oraz wykorzystanie ram strukturalnych tej koncepcji do analizy emocji i sporów z bankami na tle umów kredytowych na finansowanie zakupu mieszkań wyrażanych we frankach szwajcarskich (CHF) lub denominowanych do tej waluty. W szczególności chodzi o przejawy paniki moralnej w kontekście roli mediów społecznościowych – jako akceleratora emocji interesariuszy oraz ich wpływu na stabilność podmiotów sektora bankowego. Podstawową metodą wykorzystywaną w opracowaniu jest analiza literatury, głównie w ramie teoretycznej Cohena i Garlanda, a uzupełniającą syntetyczne analizy przypadków dwóch banków i polskiego sektora bankowego na tle problemu kredytów frankowych.

Rozważania dowodzą, że panika moralna może być rozprzestrzeniana w ‘zaraźliwym’ trybie i akcelerowana przez media, w tych szczególnie media społecznościowe, kształtując z jednej strony zdecydowanie negatywne wizerunki kredytodawców (zwanych np. banksterami), a z drugiej generalizując krzywdy kredytobiorców przydając im funkcje ofiar. Duża skala paniki moralnej w odniesieniu do sektora bankowego stanowi jednocześnie presję społeczną na polityków i decydentów zmierzającą do zmiany regulacji. Kryzys kredytów frankowych w Polsce jest przykładem przekształcenia sporu stron umów kredytowych w krucjatę moralną o trwałych skutkach instytucjonalnych, a ubocznym jej efektem może być zachwianie stabilności systemu czy punktowe przypadki utraty płynności prowadzące sukcesywnie do niewypłacalności.

* Paweł Kocoń – Akademia Wojsk Lądowych we Wrocławiu.

Doświadczenia i potencjalne konsekwencje paniki moralnej w sektorze finansowym powinny być przestanką budowania ram zarządzania tym zjawiskiem, a przede wszystkim efektywnej edukacji finansowej społeczeństwa.

Słowa kluczowe: panika moralna, sektor bankowy, media społecznościowe, kryzys frankowy

Kody JEL: G21, G28, D84

MORAL PANIC AND ITS MANIFESTATIONS IN THE POLISH BANKING SECTOR

ABSTRACT

The aim of this study is to characterize the concept referred to in sociology as moral panic, its components, and the use of its structural framework to analyze emotions and disputes with banks regarding mortgage agreements for housing purchases expressed in Swiss francs (CHF) or denominated in that currency. In particular, it concerns the manifestations of moral panic in the context of the role of social media – as an accelerator of stakeholders' emotions and their impact on the stability of banking sector entities. The main method used in this study is literature analysis, mainly within the theoretical framework of Cohen and Garland, complemented by synthetic case analyses of two banks and the Polish banking sector in the context of the Swiss franc loan problem. The discussion demonstrates that banking panic can spread in a 'contagious' manner and be accelerated by the media, particularly social media, shaping on one hand a decidedly negative image of lenders (called, e.g. banksters) and, on the other hand, generalizing the grievances of borrowers by giving them the role of victims. A large-scale moral panic regarding the banking sector also creates social pressure on politicians and decision-makers to change regulations. The Swiss franc loan crisis in Poland is an example of turning a dispute between credit contract parties into a moral crusade with lasting institutional effects, and a side effect can be the destabilization of the system or isolated cases of liquidity loss leading gradually to insolvency. Experiences and potential consequences of moral panic in the financial sector should serve as a reason to build frameworks for managing this phenomenon and, above all, for effective financial education of society.

Keywords: moral panic, banking sector, social media, Swiss franc mortgage crisis

JEL Codes: G21, G28, D84

WSTĘP

Sektor bankowy jest częścią systemu finansowego, cechującym się dużym tempem zmian technologiczno-instytucjonalnych, a ze względu na typową kruchość, wynikającą z procesów pośrednictwa o wysokiej dźwigni finansowej, narażony jest na stosunkowo wysokie ryzyko kry-

zysów. Znaczenie sektora bankowego dla sprawności cyrkulacji środków w obrocie gospodarczym, a także przekształcanie terminu i ryzyka środków na rachunkach bankowych przy udzielaniu kredytów przy wykorzystaniu środków deponentów. I to środków w znacznym stopniu podlegającym ustawowej ochronie gwarancyjnej przyczynia, wreszcie doświadczenia kryzysów bankowych z przeszłości sprawiają, że jest to sektor o najwyższym poziomie regulacji. Nadto rozwój rynku finansowego, obejmującego instytucje niebankowe, sprawia, że działalność banków odbywa się na wysoce konkurencyjnym rynku. Związki podmiotów działających na rynku finansowym z politykami, a także wpływ działalności tych podmiotów postawy i sytuację finansową klientów przyczyniają się do różnorodnych sytuacji w reakcjach decydentów czy legistę. W ostatnich dekadach przykładów dostarczają m.in. liberalizacja działalności banków spółdzielczych na początku lat 90. XX w., opóźnienie w objęciu nadzorem KNF Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych, spory w sprawie ograniczenia możliwości udzielania kredytów w walutach czy denominowanych w walutach obcych, kwestia podatku bankowego czy statusu WIBORU jako parametru w umowach kredytowych. Silna regulacja oznacza, że banki są wrażliwe na decyzje polityków, a pośrednio na *vox populi* – odzwierciedlający emocje społeczne klientów instytucji finansowych, w szczególności kredytobiorców, deponentów czy inwestorów. Przy czym, nie tylko z krajowych doświadczeń wynika, że emocje klientów cechują się bardzo wysokim tempem masowego przenoszenia (zaraźliwości). Czynnikiem akceleracji tempa zaraźliwości w przestrzeni społecznej są nowoczesne środki komunikacji elektronicznej. Przekonujących dowodów na błyskawiczne rozprzestrzenianie się epidemii obaw o środki powierzone bankom jest kryzys trzech banków w USA z pierwszego kwartału 2023 r.¹ (Michalewicz 2024; Miklaszewska 2023).

Negatywne emocje przekształcone w masowe zachowania, zwłaszcza przy poparciu polityków, niejednokrotnie z populistycznych przesłanek są elementem paniki moralnej i mogą poważnie szkodzić pojedynczym podmiotom, a w określonych sytuacjach całemu sektorowi usług finansowych. Przy czym panika moralna jest klasyczną kategorią socjologii oznaczającą sytuację, w której społeczeństwo reaguje nadmiernym lękiem, oburzeniem lub histerią na zjawisko postrzegane jako zagrożenie dla wartości moralnych lub porządku społecznego². Natomiast reakcja jest nieproporcjonalna do realnego ryzyka, a zjawisko zostaje wyolbrzymione przez media, polityków czy grupy interesu. Współcześnie panika moralna jest silnie powiązana z treściami zamieszczanymi w mediach. Ponadto w odniesieniu do sektora bankowego nie bez znaczenia jest historycznie zakotwiczony stereotyp lichwiarstwa, a współcześnie szeroko rozumianego bogactwa banków i bankierów, podejrzeń o nieuczciwe żerowanie na klientach itp. Pomimo ogromnego postępu w polskiej bankowości – po transformacji systemowej – w świadomo-

¹ W marcu 2023 r. upadły trzy banki: Silicon Valley Bank (SVB), Signature Bank (SB) oraz First Republic Bank (FRB). Bezpośrednią przyczyną gwałtowny odpływ depozytów, szczególnie nieobjętych gwarancjami FDIC przy wykorzystaniu kanałów elektronicznych.

² Twórcą pojęcia jest brytyjski socjolog Stanley Cohen. Moralna panika powstaje na styku mediów, opinii publicznej, grup interesu i władz.

ści znacznej części społeczeństwa ugruntował się stereotyp bankstera, zwłaszcza w związku ze sporami na tle umów o kredyty walutowe.

Warto dodać, że panika moralna w Polsce w kontekście systemu finansowego, choć nie tylko, moderowana jest z jednej strony przez poziom zaufania społecznego do systemu (wcześniej dość powszechnie banki określano jako instytucje zaufania publicznego), a z drugiej przez ustawodawstwo i specyfikę regulacji ostrożnościowych (zresztą w szczegółach nieznaną przeciętnemu użytkownikowi).

Celem pracy jest charakterystyka zjawiska paniki moralnej i syntetyczna analiza jej wpływu na sytuację banków oraz kondycję sektora bankowego w Polsce.

Artykuł oparty jest na studiach literaturowych. Część pierwsza analizuje pojęcie paniki moralnej i jej elementy, druga – rolę mediów społecznościowych w jej rozprzestrzenianiu oraz syntetycznie odwołuje się do tzw. kryzysu frankowego w Polsce, a część końcowa zawiera podsumowanie i rekomendacje.

1. PANIKA MORALNA – DEFINICJE I ROZRÓŻNIENIA

Panika moralna – to pojęcie wprowadzone przez Cohena (Cohen 1972), a zoperacjonalizowane przez Goode’a i Ben-Yehudę (Goode, Ben-Yehuda 2009) poprzez takie kryteria, jak nieproporcjonalność reakcji czy identyfikacja „kosztów ofiarnych”. Z paniką moralną związany jest nurt wywodzący się z teorii Kahnemana i Tversky’ego (1979). Nurt ten uwzględnia badania neuroekonomiczne, w których wykazano, że stany afektywne bezpośrednio wpływają na skłonność do ryzyka. Z kolei Shiller (2019) w koncepcji *narrative economics* wykazał, jak wirusowo rozprzestrzeniające się narracje strachu kształtują kryzysy finansowe³.

Klasyczne modele runu na banki (Diamond i Dybvig 1983) zakładały powolną dyfuzję informacji. Współczesne media i sieci komunikacyjne przybrały funkcje akceleratorów kryzysów. Badania Cooksona i współpracowników (Cookson i in. 2023) dowodzą, że media społecznościowe radykalnie przyspieszają ten proces, a niemal idealnym przykładem jest kryzys Silicon Valley Bank z 2023 roku.

Jak zauważa Anita Howarth (2013), zarówno teoria paniki moralnej, jak i współczesne teorie społeczeństwa, ryzyka analizują sposób, w jaki zagrożenia są społecznie konstruowane w warunkach nasilonego lub przesadzonego niepokoju. Obie przyznają mediom centralną rolę w relacjach między władzą, opinią publiczną i grupami interesów.

Z punktu widzenia ścisłości naukowej problemem jest brak jednolitej definicji tego złożonego zjawiska. Dlatego relatywną przewagą merytoryczną ma definicja Stanleya Cohena. Definiuje

³ *Narrative economics* polega na badaniu, jak opowieści – popularne, powtarzane społecznie historie o gospodarce – wpływają na decyzje ekonomiczne ludzi i przebieg zjawisk makroekonomicznych. To podejście, rozwinięte przez Roberta Shillera, traktuje narracje jako zjawiska „zaraźliwe”, rozprzestrzeniające się jak epidemie i kształtujące oczekiwania, nastroje oraz zachowania konsumentów, inwestorów i polityków.

on panikę moralną jako stan, w którym zjawisko lub pewna grupa zjawisk zostają przedstawione przez media jako zagrożenie dla wartości społecznych w sposób stereotypowy i nieproporcjonalny, mobilizując grupy interesów, w tym ekspertów i dziennikarzy, a także polityków do odpowiednich diagnoz oraz proponowania rozwiązań. Niektóre paniki zanikają, inne mają – jak ujmuje to Cohen (2002): „*poważniejsze i długotrwałe reperkusje w postaci zmian prawnych i instytucjonalnych*”.

Scott P. Hier (2020) paniki moralne rozumie jako ulotne epizody w ramach długoterminowych projektów regulacji moralnej. W jego opinii to właśnie poprzez proces nadawania znaczeń zjawiskom społecznym (dyskursywnie artykułowane jako „my kontra oni”) paniki moralne wytworzą społeczne podmiotowości i tożsamości zarówno dla innych, jak i dla siebie.

Mamy więc do czynienia ze zjawiskiem, które *de facto* wydarza się w systemie, w którym tzw. znaczący inni czy też liderzy opinii wpływają na władzę ustawodawczą i wykonawczą w taki sposób aby regulowała dane zjawiska, które ci inni uznają za szkodliwe dla pewnej grupy społecznej. Należy dodać, że postulowane regulacje albo ograniczenia przedmiotowego zjawiska nie ma na celu dobra wspólnego (ogólnego), a faworyzuje partykularny interes danej grupy.

Goode i Ben-Yehuda, biorąc pod uwagę dwa kryteria, a mianowicie motyw i dostęp do władzy, sformułowali trzy modele powstawania paniki moralnej:

- model siły oddolnej – panika moralna rozpoczyna się tu od szarego człowieka i przejawia się jako intensywnie odczuwane niepokoje społeczne, wywierające presję na organizacje, *mass media* oraz grupy polityczne, stające się kanałami manifestacji społecznych nastrojów;
- model inżynierii elit – panika moralna jest wynikiem działań osób lub grup interesu wywołujących i podtrzymujących w społeczeństwie obawy czy niezadowolenie wobec konkretnego zjawiska, nie stwarzającego realnego zagrożenia dla ładu społecznego, odwracając uwagę od faktycznego problemu, którego likwidacja zagrażałaby interesom elity;
- model grupy interesów – jako inicjatora niepokoju – uznający, że różne grupy interesów (media, organizacje, grupy religijne, policja, instytucje naukowe lub edukacyjne, grupy zawodowe itp.) niezależnie generują i podtrzymują panikę moralną, która jest postrzegana przez ww. grupy jako reakcja na zagrożenie ładu (Zielińska 2004, s. 167).

Za Davidem Garlandem można przyjąć, że kluczowe znaczenie dla paniki moralnej ma narracja zjawiska i opisanie efektu spirali wytworzonego przez reakcje mediów, opinii publicznej, grup interesu i władz (Garland 2008, s.19–21).

Erich Goode’a i Nachmana Ben-Yehuda wyróżniają pięć zasadniczych elementów paniki moralnej.

- 1) niepokój (ang. *concern*) – musi istnieć świadomość, że zachowanie danej grupy lub kategorii może mieć negatywny wpływ na społeczeństwo i zakłócenie porządku społecznego;
- 2) wrogość i niechęć – wobec danej grupy, wyróżnionej ze społeczeństwa ze względu na swą odmienność, powodująca symboliczny podział na my i oni;

- 3) ogólna zgoda społeczna lub określonej grupy społecznej co do tego, że inna część społeczeństwa lub inna grupa stanowi bardzo realne zagrożenie dla ogółu;
- 4) nieproporcjonalność – występuje duża dysproporcja między przestanką paniki moralnej a rzeczywistym zagrożeniem wynikającym z danego zjawiska;
- 5) chwiejność/zmienność (ang. *volatility*) – zjawisko paniki moralnej jest wysoce niestabilne i zaniknąć może tak szybko, jak się pojawiło, np. z powodu zanikania publicznego zainteresowania (Goode, Ben-Yehuda 2009).

Wysoki stopień zaniepokojenia opinii publicznej towarzyszy większości zmian na rynkach finansowych. W szczególności tym, które są postrzegane jako niekorzystne dla klientów instytucji finansowych, a zwłaszcza postrzegany jako grożącym kryzysem, przynoszącym dolegliwe konsekwencje czy straty finansowe⁴. Wystąpienie problemów, nagłaśnianie zwiększonego ryzyka czy choćby uświadomienie szansy na poprawę swej sytuacji poprzez spór sądowy z drugą stroną umowy stymulują narastające poczucie wrogości czy też nienawiści do instytucji reprezentujących rynki finansowe – banków. Owa nienawiść może owocować takimi przedsięwzięciami, jak „Occupy Wall Street”, Stowarzyszenie Pokrzywdzonych Przez System Bankowy i Prawny, Stowarzyszenie Stop Bankowemu Bezprawiu (SBB), czy innymi niepokojami społecznymi. Wygenerowanie gorących emocji sprzyja podejmowaniu nieproporcjonalnych do poczucia krzywd działaniom. Uświadomieniu krzywdy – które Cohen nazywa wyczuleniem (ang. *sensitization*) – towarzyszy często niemal histeryczna reakcja społeczeństwa na dane zjawisko. Może to być nawet najdrobniejsze zamieszanie, które znajduje się w centrum zainteresowania mediów czy sił porządkowych. We wcześniejszych ujęciach zakładano, że media i instytucje państwa, nagłaśniając zachowania odbiegające od norm społecznych (dewiacyjne), wykorzystują panikę do budowania społecznego poparcia dla zaostrzenia kontroli (Ungar 2001, s. 280). Współcześnie zbiór podmiotów uczestniczących w panice moralnej jest szerszy. Stanley Cohen (2002) wyróżnia cztery grupy aktorów, których działalność powinna zostać poddana analizie w badaniu paniki moralnej:

- opinię publiczną,
- siły porządku prawnego (ang. *law enforcement*),
- polityków i legislatorów,
- aktywistów (ang. *action groups*).

S. Cohen ostatnią z wymienionych grup określa jako: przedsiębiorców moralności (ang. *moral entrepreneur*), występujących w imieniu opinii publicznej, uzurpujących sobie prawo do wskazywania dewiantów i definiowania ich zachowań jako łamiących moralność publiczną, natomiast własne zaangażowanie prezentując jako wyraz troski o wartości dominujące w społecz-

⁴ W sytuacji braku niepokojów na rynku bankowym deponenti rzadko interesują się systemem gwarantowania depozytów. Jednak w przypadkach pojawienia się informacji czy choćby pogłosek o możliwości problemów w bankach klienci intensywnie korzystają z *call center* Bankowego Funduszu Gwarancyjnego lub dopytują pracowników banków o bezpieczeństwo swych pieniędzy na rachunkach bankowych.

ności i jej bezpieczeństwo (Cohen 2002). Aktywiści przeważnie podejmują działania w koalicji z innymi aktorami w przestrzeni publicznej.

Jak pisze Stanisław Wargacki (2009, s. 15): „*Panika moralna musi mieć kolektywnego, prawdziwego czy też wyobrażonego kozła ofiarnego, będącego uosobieniem i symbolem zła, który staje się obiektem projekcji zbiorowych lęków – potworem ludzkiej wyobraźni. Obraz uosobionego zła kształtowany jest w programach telewizyjnych i audycjach radiowych; pisze o nim prasa, ożywia pamięć zbiorową i stereotypy*”. Adresat paniki moralnej nie musi mieć z góry określonej charakterystyki.

Krytyka koncepcji paniki moralnej koncentruje się na kilku kluczowych jej ograniczeniach, które podważają jej analityczną użyteczność. Centralne założenie koncepcji paniki moralnej polega na tym, że reakcja społeczna jest nieproporcjonalna do rzeczywistego zagrożenia (Critcher 2008, s. 1130). Krytycy wskazują, że brak jest obiektywnych kryteriów określania, co stanowi właściwą proporcję reakcji społecznej, a ocena proporcjonalności ma miejsce z określonej perspektywy społecznej i kulturowej (Cornwell, Linders 2002).

Sheldon Ungar (2001) zauważa, że koncepcja paniki moralnej jest zakorzeniona w liberalnych założeniach o racjonalności i proporcjonalności. Wprowadza on pojęcie racjonalnej paniki jako reakcji, która w perspektywie długoterminowej okazuje się zasadnym ostrzeżeniem). Według Ungara niektóre reakcje klasyfikowane jako paniki moralne mogą stanowić uzasadnione odpowiedzi na rzeczywiste zagrożenia, szczególnie gdy uwzględni się trudność w ocenie długoterminowych konsekwencji. Reakcje uznawane za paniczne w jednym okresie mogą okazać się trafne w perspektywie historycznej.

Krytyczne uwagi w stosunku do koncepcji paniki moralnej nie oznaczają jej całkowitego odrzucenia, ale wskazują na konieczność jej bardziej refleksyjnego i kontekstualnego zastosowania w analizie społecznej.

2. ROLA MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W AMPLIFIKACJI PANIK MORALNYCH

Panika moralna, jako zjawisko socjologiczne, charakteryzuje się nagłym wzrostem zbiorowego niepokoju wobec postrzeganego zagrożenia dla wartości społecznych, często wyolbrzymianego przez media (Cohen 2002). Media społecznościowe (np. X – dawniej Twitter) działają jako katalizatory rozprzestrzeniania się zaraźliwych emocji u odbiorców (często zbiorowych), wywołanych publikowanymi informacjami, nawet gdy są nieprawdziwe. W społeczeństwach, w których media społecznościowe odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu opinii publicznej, w tym w Polsce, amplifikacja panik jest szczególnie widoczna w sektorze finansowym. Przykładem tego mogą być kryzysy walutowe czy konflikty kredytobiorców z bankami na tle kredytów frankowych.

Platformy internetowe i media społecznościowe przyspieszają procesy opisane w ugruntowanych teoriach (np. spirala medialna Garlanda (2008)). Chodzi tu o mechanizm, w którym reakcja społeczna na dewiację prowadzi do jej dalszej eskalacji, a nie ograniczenia (Wilkins 1964;

Hall i in. 1978). Na rynku finansowym łącząc emocje społeczne generują ryzyko destabilizacji podmiotu lub podmiotów tego rynku.

Media społecznościowe, w tym X/Twitter, wzmacniają paniki moralne poprzez mechanizmy algorytmiczne, które promują treści emocjonalne i wirusowe, co prowadzi do efektu zamkniętych baniek informacyjnych (ang. *echo chamber*) i szybkiego rozprzestrzeniania się lęków (Walsh 2020). Przykładem tego są enuncjacje w mediach społecznościowych, w których zwykli użytkownicy, influencerzy czy politycy popularyzują negatywne narracje o wybranych podmiotach czy grupach zawodowych. Dotyczy to w całej rozciągłości nagłaśniania określeń typu „banksterzy” czy „systemowe oszustwo” na tle relacji klientów z bankami, co demonizuje instytucje finansowe i wywołuje negatywne zbiorowe reakcje. Na przykład, w przypadku frankowiczów – grupy kredytobiorców dotkniętych wzrostem kursu CHF – X/Twitter służy do organizacji protestów, udostępniania historii osobistych krzywd i nawoływania do bojkotów banków. Posty o skali krzywd frankowiczów, jak te podkreślające odpowiedzialność banków (Życie bez Kredytu 2021), napędzają emocje, tworząc podział na pokrzywdzonych (ofiary) i krzywdzących („oprawców”), co wpisuje się w element wrogości paniki moralnej (Goode, Ben-Yehuda 2009).

W odniesieniu do instytucji sektora finansowego media społecznościowe mogą wywoływać paniki depozytowe, gdyż plotki o niestabilności banków prowadzą do masowych wypłat środków, co obniża płynność zagrożonej instytucji. Masowe wypłaty w pojedynczym banku lub w części sektora nie muszą jednak destabilizować całego systemu – skala zagrożenia zależy od zdolności banku centralnego i sieci bezpieczeństwa finansowego do utrzymania płynności oraz ogólnego poziomu rezerw sektora. Zielińska (2004, s. 166–167) podkreśla, że media, w tym społecznościowe, generują panikę jako reakcję na zagrożenie ładu społecznego, odwracając uwagę od realnych problemów.

W teorii ryzyka finansowego, czerpiącej z koncepcji społeczeństwa ryzyka (Beck 2002), niepewność ekonomiczna (np. wahania walut, inflacja) łączy się z panikami moralnymi, tworząc spiralę destabilizacji (Garland 2008, s. 13–16). Garland analizuje to w kontekście spirali medialnej: media, opinia publiczna, grupy interesu i władze wzajemnie się napędzają, wywołując zagrożenia moralne, co prowadzi do nieproporcjonalnych reakcji (np. pochopne regulacje). W Polsce media społecznościowe przyspieszają tę spiralę, integrując emocje z ryzykiem finansowym. Polskie analizy, zwłaszcza w kontekście penalnego populizmu⁵, pokazują, że media społecznościowe wzmacniają spiralę poprzez dramatyzowanie zdarzeń czy podmiotów (w tym postępowanie się epitetami wobec banków, personalizując je takimi określeniami, jak *bestie* czy *banksterzy*) i nadawanie ryzyku cech systemowych (Karaźniewicz, Kotowska 2011, s. 50–55). W efekcie, panika moralna wokół sektora finansowego zwiększa ryzyko systemowe. W ostatnich latach przykładem jest straszenie Putinem, bądź wysoką inflacją na platformie X, co może prowadzić do spadków indeksów na GPW czy osłabienia złotego (Borowski, Jaworski 2024, s. 33–45).

⁵ Populizm penalny oznacza tworzenie i zaostrzanie prawa karnego pod wpływem emocji, presji opinii publicznej i medialnych narracji, a nie na podstawie rzetelnych analiz ekspertów czy danych kryminologicznych.

Badania polskie wskazują, że media społecznościowe potęgują paniki poprzez interaktywność: komentarze, retweety i hashtagi umożliwiają masowe nawoływanie do agresywnych zachowań; np. linczu medialnego na banksterach (Juza 2015; Naruszewicz-Duchlińska 2015). Innym przykładem może być panika walutowa w następstwie rosyjskiej wojny hybrydowej polegającej na upowszechnianiu fałszywych informacji w mediach społecznościowych w Polsce (Mroczka 2022, s. 111). Podobnie, w 2022 r., po rosyjskiej inwazji na Ukrainę, panika wokół paliwa, leków czy wypłat pieniędzy z rachunków bankowych napędzana plotkami lub fakenewsami w sieci – miała typowe cechy ataku hybrydowego, w którym media społecznościowe pełniły funkcję kanału informacyjnego wywołującego niepokój społeczny (Singer, Brooking 2018). Powyższe przykłady ilustrują proces masowej zaraźliwości emocji w środowisku cyfrowym, gdzie nawet pojedynczy post może osiągnąć tysiące interakcji, eskalując lęk w skali masowej (Vosoughi i in. 2018).

Zielińska (2004) podkreśla, że media – w ich nowszych, społecznościowych odstonach – generują panikę jako reakcję na postrzegane zagrożenie ładu społecznego, odwracając uwagę od realnych problemów strukturalnych.

Mechanizm wzmacniania spirali dewiacji (ang. *deviance amplification spiral*)⁶, opisany pierwotnie przez Wilkinsa (1964) i rozwinięty przez Halla i współpracowników w analizie paniki wokół przestępstw ulicznych, ukazuje, jak sensacyjne ujmowanie informacji w mediach wywołuje reakcje społeczne i instytucjonalne, które z kolei nasilają samo zjawisko postrzegane jako zagrożenie (Hall i in. 1978)⁷.

W sektorze finansowym podobne procesy mają realne skutki ekonomiczne. Po inwazji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r. medialna narracja o zagrożeniu Polski zbiegła się z gwałtownym osłabieniem złotego; kurs EUR/PLN przekroczył 4,65, a panika wśród inwestorów doprowadziła do przecen na WGPW oraz interwencji walutowej NBP (Forsal 2022; Parkiet 2022). Garland (2008) podkreśla, że paniki moralne mogą mieć reperkusje instytucjonalne, na skutek presji na zaostrzenie regulacji lub zmiany polityki publicznej. Mechanizm ten można obserwować m.in. w polityce monetarnej czy nadzorze finansowym.

Podsumowując, media społecznościowe pełnią funkcję katalizatora zaraźliwych emocji (Vosoughi i in. 2018). W przypadku polskiego sektora finansowego te media stymulują lub wzmacniają paniki moralne, łącząc klasyczną spiralę medialną (Hall i in. 1978; Garland 2008) ze wzrostem postrzeganego ryzyka krzywd w części społeczeństwa (Beck 2002). W szczególności może to prowadzić do tzw. runu deponentów na bank lub banki, zmian kursu złotego do walut obcych, a nawet pochopnych reakcji regulacyjnych.

⁶ W socjologii spirala wzmacniania dewiacji występuje w społeczeństwach lub środowiskach społecznych, gdy podejmowane są próby wyeliminowania lekko dewiacyjnych lub przestępczych zachowań poprzez etykietowanie i zawstydzanie ich w sposób, który ostatecznie służy dalszej marginalizacji osób postrzeganych jako dewiacyjne i powoduje, że angażują się one w dalsze dewiacje, nasilając tym samym dezaprobatę społeczną i utrwalając cykl.

⁷ Analizy populizmu penalnego w Polsce dokumentują podobny mechanizm – media jako główny kanał kształtujący nastroje punitywne wobec wskazanych grup (Karaźniewicz, Kotowska 2011). Populizm penalny to kształtowanie przepisów karnych pod wpływem emocji i mediów, bez uwzględniania opinii ekspertów, charakteryzujące się represyjnością i brakiem współczucia dla sprawców przestępstw.

3. PANIKA MORALNA I RUN DEPONENTÓW NA IDEA BANK I GETIN NOBLE BANK

Sytuacja finansowa Idea Banku i Getin Noble Banku w drugiej połowie drugiej dekady XXI w. była przedmiotem szczególnego zainteresowania instytucji sieci bezpieczeństwa finansowego, m.in. w związku z rosnącymi stratami z działalności. Wiedza o pogarszaniu standingu tych banków nie była powszechna, choć w środowisku bankowym i wśród ekspertów finansowych nie sposób było ją ukryć. W listopadzie 2018 r. w Idea Banku i Getin Noble Banku ujawnił się kryzys płynnościowy po gwałtownym odpływie środków. Odpływ następował zarówno kanałami bankowości elektronicznej, jak i poprzez wypłaty w oddziałach; brak publicznie dostępnych danych o strukturze tych kanałów nie pozwala jednak jednoznacznie zakwalifikować zjawiska jako „cyfrowej” paniki depozytowej w ścisłym znaczeniu. Ówczesne przyczyny tego kryzysu wynikały bezpośrednio z wypływu depozytów po ujawnieniu w mediach informacji z poufnego nagrania rozmowy dominującego akcjonariusza Leszka Czarneckiego z Przewodniczącym Komisji Nadzoru Finansowego Markiem Chrzanowskim. Warto dodać, że sytuacja finansowa obu banków budziła już wcześniej obawy instytucji sieci bezpieczeństwa, a od 2016 roku banki te realizowały programy postępowania naprawczego. Zagrożenia wypłacalności tych banków wynikały m.in. z toksycznego portfela kredytów frankowych, ryzyk prawnych, narastających strat, problemów płynnościowych, a także działań nadzorczych, które wywołały kryzys reputacyjny, a wreszcie run depozytowy⁸. Pomoc płynnościowa NBP pozwoliła tymczasowo ustabilizować sytuację, jednak nie zlikwidowała przyczyn strukturalnych zagrożeń niewypłacalnością.

W kontekście paniki moralnej należy podkreślić znaczenie opublikowania informacji z rozmowy L. Czarneckiego z M. Chrzanowskim upowszechniane nie tylko w klasycznych mediach ogólnopolskich, ale także szeroko upowszechnianych w mediach społecznościowych⁹.

W 2018 r. Idea Bank zanotował stratę rzędu 1,9 mld zł, a współczynniki kapitałowe gwałtownie spadły do 2,5%, znacznie poniżej wymagań ostrożnościowych. Po 2018 r. Idea Bank wszedł w spiralę kryzysu, która zakończyła się ogłoszeniem przymusowej restrukturyzacji z dniem 30.12.2020 r. i przejęciem przedsiębiorstwa Idea Banku przez Bank Pekao na początku 2021 r. Wartość przejętych depozytów wynosiła ok. 14,6 mld zł. Następnie w lipcu 2022 ogłoszono upadłość resztkowej spółki Idea Banku, w której pozostawiono akcje i obligacje podporządkowane, a które umorzono (*bail-in*).

⁸ Oświadczenie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego oraz Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego dotyczące przymusowej restrukturyzacji Getin Noble Banku. Więcej w Systemie Informacji Prawnej LEX: https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/pisma-urzedowe/oswiadczenie-bankowego-funduszu-gwarancyjnego-oraz-urzedu-185249007?utm_source=copilot.com (dostęp: 04-09-2026).

⁹ Na marginesie warto podnieść aspekt niskiej wiedzy społeczeństwa o procesach upadłościowych i naprawczych. Przystawiony efekt dolania oliwy do ognia przyniósł nagłośnienie fragmentu nagrania L. Czarneckiego, w którym mowa o rzekomym planie Zdzisława (Zdzisław Sokal ówczesny Prezes Bankowego Funduszu Gwarancyjnego i przedstawiciel Prezydenta A. Dudy w KNF) przejęcia zagrożonego banku za złotówkę i dokapitalizowanie go kwotą 2 mld zł. Bez uwzględnienia wartości netto banku (z uwzględnieniem strat i zobowiązań banku) kwota 1 zł dla „szarego” klienta banków jest kardynalnie myląca.

Po 2018 r. Getin Noble Bank wszedł w trwały kryzys kapitałowy, który zakończył się wszczęciem przymusowej restrukturyzacji (30.09.2022 r.), przeniesieniem zdrowej części aktywów do banku pomostowego - VeloBanku, w tym depozytów o wartości 39,5 mld zł, a następnie upadłością resztkowej spółki w lipcu 2023 r. Przypadek Getin Nobel Banku był największym *proces resolution* w historii polskiej bankowości.

Interpretacja runu na analizowane banki wyłącznie w kategoriach paniki moralnej jest uproszczeniem. Trzeba bowiem uwzględnić pogarszający standing finansowy, a także system gwarancji depozytów. Specyfika gwarancji BFG wymagałaby odpowiedniej segmentacji klientów banku, przynajmniej z uwzględnieniem grupy klientów, których wierzytelności wobec banku przekraczały limit gwarancji, wynoszący równowartość 100.000 euro, a także posiadaczy obligacji czy innych instrumentów finansowych nie korzystających z gwarancji. Odrębny segment stanowią tzw. frankowicze, liczący na korzystne rozstrzygnięcia sporów z bankami, na podstawie uznania za abuzywne klauzul w mieszkaniowych umowach kredytowych.

W syntetycznie scharakteryzowanej sytuacji Getin Noble Banku na emocje klientów wpływały liczne publikacje o negatywnym dla banku wydźwięku. W tych okolicznościach podejmowane przez Bank działania z wykorzystaniem arsenалу *public relations* nie mogły znacząco poprawić wizerunku i przywrócić zaufania publicznego, choć ostatecznie udało się ustabilizować wpływ środków (Stockwatch.pl, 2022). Jednak zgodnie z założeniami koncepcji paniki moralnej koncentracja klientów na ryzyku upadłości wywierała presję nie tylko na banki ale i instytucje sieci bezpieczeństwa. Tym bardziej, że ewentualna ich upadłość i konieczność wypłaty środków gwarantowanych (ca 54,1 mld zł) oraz wartość innych wierzytelności nie miała precedensu w polskim systemie bankowym. Pomimo kontrowersji co do adekwatności rozwiązań przyjętych w Rozporządzeniu Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie wyższej wagi ryzyka dla ekspozycji zabezpieczonych hipotekami na nieruchomościach można przyjąć, że przynajmniej w części były motywowane ryzykiem niepokojów społecznych.

Pogłębiona analiza paniki moralnej w kwestii kredytów frankowych, w szerszej niż socjologiczna perspektywie, wymagała by subtelnej segmentacji frankowiczów na tych, którzy przy zaciąganiu kredytów uprawiali typowy bezpieczny hazard (ang. *moral hazard* *moralny*) i tych, którym banki w procesie badania zdolności kredytowej zamiast kredytów złotych proponowały skorzystanie z kredytów walutowych lub denominowanych w walutach. Chodzi przede wszystkim o kredyty w CHF, ze względu na korzystny kurs PLN/CHF i oprocentowanie. Dodatkowo istotna jest kwestia świadomości ryzyka walutowego.

Uwzględniając koncepcję paniki bankowej w interpretacji powstania zaraźliwych emocji trzeba by uwzględnić interesy grupy zawodowej prawników z kancelarii prawnych (interesowna reprezentacja kredytobiorców) czy polityków deklaratorynie stojących w obronie możliwości zaciągania kredytów walutowych, jakoby korzystniejszych dla klientów (pomimo sprzeciwu KNF i ostrzeżeń Związku Banków Polskich). Wystąpiła także reakcja regulatorów w postaci Reko-

mendacji S KNB z 2006 r., zaostrzającej zasady udzielania kredytów walutowych i mającej zarówno charakter prewencyjny, jak i stabilizacyjny (KNB 2006), a testy warunków skrajnych EBA potwierdzały odporność polskich banków na ryzyko kredytów frankowych (EBA 2023).

4. SPORY KREDYTOBIORCÓW Z BANKAMI W ZWIĄZKU Z UMOWAMI MIESZKANIOWYCH KREDYTÓW W CHF

W konwencji paniki moralnej można rozpatrywać sukcesywnie narastający konflikt kredytobiorców posiadających tzw. frankowe umowy kredytowe z bankami kredytodawcami. Istota sporu wywodziła się z ryzyka prawnego dotyczącego klauzul umownych, w których znaczna część środowiska prawniczego dopatrywała się ich abuzywnego charakteru, zresztą nie bez egoistycznie postrzeganych korzyści dla swej działalności. Uprawdopodobnienie materializacji tego ryzyka generowało konieczność tworzenia stosunkowo wysokich rezerw przez banki.

Kryzys związany z kredytami mieszkaniowymi we frankach szwajcarskich (CHF) przekształcił się w Polsce z problemu części sektora bankowego w ogólnonarodową dramę społeczną, zdominowaną przez narracje o „ofiarach” i „oprawcach”. Wykorzystując model Stanleya Cohena do analizy dojrzewania problemu oraz generowania ryzyka destabilizacji systemu bankowego, trzeba uwzględnić organizowanie grup sprzeciwu wobec postanowień umów kredytowych, wspomaganych zainteresowaniem prawników dostrzegających interes w prowadzeniu sporów klientów z bankami czy nawet skupowaniu kredytów, doniesienia medialne, w tendencji wspierające racje kredytobiorców, wypowiedzi polityczne i relacje osobiste, aby ujawnić głębsze mechanizmy społeczne, które doprowadziły do redefinicji relacji między obywatelem, państwem a instytucjami finansowymi.

Kredytów mieszkaniowych w CHF udzielano w Polsce na masową skalę w latach 2005–2008, o łącznej wartości ok. 116 mld zł według stanu z momentu udzielenia (BIK, za: KNF). Od 2012 r. nie są one już powszechnie udzielane, a wartość portfela systematycznie maleje – na koniec 2018 r. w bilansach banków pozostawało 457,3 tys. kredytów CHF o łącznej wartości 104,8 mld zł (KNF 2019). Spadek wynika ze spłat, ugod, przewalutowań oraz unieważnień umów na drodze sądowej.

Z raportów KNF o ryzyku walutowym i portfelach kredytów mieszkaniowych wynika, że na koniec 2018 r. wartość portfela wynosiła ok. 104,8 mld zł i obejmowała 457,3 tys. czynnych umów. Natomiast na koniec 2025 r. portfel kredytów frankowych w Polsce. wynosił już tylko ok. 8,2 mld zł, przy ok. 115–150 tys. aktywnych lub spornych umów w sektorze. Gwałtowny spadek wartości i liczby kredytów frankowych spowodowany był masowymi ugodami (np. mBank rozliczył 40% portfela ugodami)¹⁰, prawomocnymi wyrokami unieważniającymi umowy, spłatami i przewalutowaniami przy praktycznym braku nowej sprzedaży kredytów walutowych od 2011 r.

¹⁰ mBank wygrał 3 z 1081 spraw frankowych w pół roku. Pełne dane w raporcie: Frankowicze, kredyty euro, ugody i kredyty spłacone. Sosnowski, Adwokaci i Radcowie Prawni. <https://www.sprawy-przeciwko-bankom.pl/> (dostęp: 4.09.2026).

Tabela 1. Mapowanie kryzysu frankowiczów na ramę teoretyczną paniki moralnej

Elementy paniki moralnej	Przejawyw sprawie „Frankowiczów”
Podstawowy lęk społeczny	Ryzyko egzystencjalne, niepewność ekonomiczna, kulturowa wartość posiadania domu, nieufność wobec banków, przewaga profesjonalnej instytucji nad szarym klientem
Kozioł ofiarny	Sektor bankowy jako banksterzy, banki jako instytucje chciwe i amoralne
Przedsiębiorcy moralni	Aktywiści (Tomasz Sadlik, małżeństwo Dziubak) i organizacje (Stowarzyszenie Pokrzywdzonych Przez System Bankowy i Prawny, Stowarzyszenie Stop Bankowemu Bezprawiu)
Wzmocnienie medialne	Podkreślanie statusu klientów jako ofiar i czarne scenariusze dla sektora bankowego
Reakcja polityczna	Obietnice interwencji legislacyjnej – wycofane ale sama groźba oddziałuje na rynek
Symbolizacja i metafory	klauzule abuzywne jako symbol chciwości
Reakcja społeczna	Lokalne i ogólnokrajowe protesty, masowe spory sądowe, orzeczenia sądów powszechnych, Sądu Najwyższego i TSUE

Źródło: opracowanie własne.

Analiza protestu frankowiczów przez pryzmat teorii paniki moralnej ukazuje, jak problem ryzyka prawnego przekształcił się w krucjatę moralną zagrażającą stabilności polskiego sektora bankowego. Przypadek ten wnosi jednak nowe elementy do klasycznej teorii: „ludowym diabłem” (ang. *folk devil* – figura zbiorowego zagrożenia symbolicznie obarczana odpowiedzialnością za naruszenie wartości społecznych; Cohen 1972, s. 9) stała się duża instytucja finansowa, a panika została instrumentalnie wykorzystana przez polityków. Najważniejszym doświadczeniem jest jednak rola części wymiaru sprawiedliwości, który opierając się na przesłankach formalnych, stając po stronie konsumentów, zwalidował moralne roszczenia ruchu społecznego. W paradygmacie ekonomii kuriozalnie wręcz przyczyniając się do tego, że wartość pieniądza w czasie wynosiła zero % (w przypadku unieważnienia umowy kredytowej). Liczba pozwów frankowych gwałtownie wzrosła po 2019 r., osiągając ponad 90 tys. nowych spraw w 2023 r. W 2024 r. do sądów wpłynęło ok. 82,7 tys. nowych pozwów, natomiast na początku 2025 r. w toku pozostało ok. 166 tys. spraw frankowych (Ministerstwo Sprawiedliwości 2025).

Doświadczenia kryzysu frankowego w Polsce doprowadziły nie tylko do istotnej erozji postrzegania banków jako instytucji zaufania publicznego – u znacznej części społeczeństwa, ale także bezprecedensowo wzmocniło pozycję konsumenta na rynku finansowym. Zresztą nie bez wpływu ustawodawstwa prokonsumenckiego Unii Europejskiej. W perspektywie socjologicznej można zaryzykować tezę, że omawiana ‘frankowa’ panika moralna stanie się opowieścią o obywatelskim przebudzeniu i triumfie mocy prawa nad siłą kapitału.

PODSUMOWANIE

Struktura paniki moralnej może stanowić użyteczną ramę analityczną pozwalającą wyjaśnić, a przynajmniej interpretować, w jaki sposób wyolbrzymione relacje i obawy dotyczące problemów społecznych oraz dewiacji przenikają do opinii publicznej i polityki (Cohen 2002; Garland 2008). Typowy model to sekwencja obejmująca dane wydarzenie/zjawisko, interes grupy społecznej i/lub zawodowej, presja medialna związana z wydarzeniem/zjawiskiem, nagłaśniana krytyka ze strony opozycji politycznej, reakcja decydentów, uchwalanie – często pochopnie opracowanych – aktów normatywnych (Cohen 2002; Goode, Ben-Yehuda 2009). W szczególnych okolicznościach, zarówno w krótkim, jak i średnim okresie panika moralna może generować zagrożenie dla stabilności sektora finansowego, natomiast w długim okresie jej efemeryczny charakter ogranicza skutki, a nawet wygasa potencjał destabilizacji.

Rozważania przeprowadzone w artykule w syntetyczny sposób ilustrują wpływ paniki moralnej wzmacnianej działaniami innych aktorów, w tym zwłaszcza głośną medialnie i masową reakcją mediów tradycyjnych i społecznościowych na punktową destabilizację banków, a nawet ryzyko destabilizacji sektora bankowego. Empiryczne potwierdzenie lansowanej tezy wymagałoby pogłębionych badań, w tym pozyskania danych w ujęciu longitudinalnym i odpowiednim estymowaniem siły związku lub zależności terminów wystąpienia zjawiska, jego upublicznienia i upowszechnienia w mediach, w tym zwłaszcza społecznościowych, a także uwzględnienie odpowiednio szczegółowych informacji odzwierciedlających zmianę sytuacji finansowej poszczególnych banków.

Analiza kryzysu kredytów frankowych w kategoriach paniki moralnej wskazuje, że krótkotrwały napór emocji i obaw może mieć daleko idące konsekwencje dla sektora finansowego. Kluczowym elementem jest sposób, w jaki przedsiębiorcy moralni i ich pomocnicy, zarówno jako jednostki, jak i grupy aktywnie definiujące publicznie, co jest społecznym problemem, – budują narrację o zagrożeniu, wyolbrzymiając ryzyko i upraszczając jego przyczyny¹¹. W konsekwencji społeczeństwo lub jego część oczekuje szybkich reakcji od decydentów, regulatorów czy ustawodawcy, które nierzadko przybierają postać doraźnych, nie w pełni przemyślanych czy racjonalnych rozwiązań.

Przypadek kredytów frankowych w Polsce dowodzi, że nawet w warunkach stosunkowo wysokiego zaufania do instytucji bankowych¹² może dojść do gwałtownego zachwiania lub utraty wiarygodności. Panika stymulowana przez pogłoski o ryzyku upadłości banku, upowszechnianie hiobowych wieści o załamaniu kursu waluty krajowej, czy gwałtownej podwyżce stóp procentowych albo zamrożeniu rachunków na skutek ataku hakerskiego czy wielkiej awarii systemowej przez przedsiębiorców moralnych i innych aktywistów skutecznie podgrzewa emocje, a ich utrwalanie w mediach przez efekt kuli śnieżowej lub lawiny zagraża stabilności systemu (por. Dec, Masiukiewicz 2015). Tego rodzaju kryzys ma charakter normatywny: bazuje na po-

¹¹ Por. mechanizm opisany w polskich badaniach nad panikami moralnymi w obszarze rodziny (Sokotowska 2015).

¹² Według badania CBOS (2012) w 2012 r. 62% Polaków uważało, że pieniądze powierzone bankom są bezpieczne.

czuciu naruszenia zasad sprawiedliwości i przekonaniu, że konsumenci padli ofiarą systemu, co może prowadzić zarówno do uzasadnionych żądań ochrony, jak i do działań szkodzących klientom i instytucjom (Życie bez Kredytu 2021). W odpowiedzi na panikę decydenci i kluczowi aktorzy na danym rynku czy w systemie powinni wykorzystywać nie tylko instrumenty normatywne czy realne decyzje ale prowadzić wiarygodne działania informacyjne i edukacyjne, najlepiej z udziałem uznanych autorytetów. Przy czym chodzi zarówno o efekt doraźny opanowujący daną panikę, jak i o efekt kompetencyjny pozwalający rozwinąć świadomość interesariuszy¹³. Tego typu przedsięwzięcia mają obecnie szczególną wartość gdy niemal praktyką codzienności jest upublicznianie *fake newsów* i ich silne uprawdopodobnianie z wykorzystaniem algorytmów dostosowanych do cech indywidualnych poprzez odpowiednie algorytmy platform internetowych.

Przypadek frankowiczów ujawnia także słabość krajowej refleksji teoretycznej nad paniką moralną. Dlatego potrzebne są dalsze analizy obejmujące szerokie spektrum zjawisk – od kryzysów finansowych po spory ideologiczne czy wręcz światopoglądowe – pozwalające zidentyfikować typowe cechy wspólne występujących mechanizmów generowania paniki, a także katalogowanie ich cech specyficznych. W dobie rosnącej roli fintechów i mediów społecznościowych, gdzie informacja rozprzestrzenia się błyskawicznie, istnieje ryzyko nowych typów panik moralnych, np. wokół kryptowalut czy platform pożyczkowych; wymagają one zwiększonej czujności oraz współpracy badaczy, praktyków rynku finansowego adekwatnej reakcji regulatorów i ustawodawcy. Moralna panika nie jest bowiem wyłącznie irracjonalną reakcją tłumu, lecz także sygnalizatorem realnych lęków i frustracji, które – jeśli zostaną zrozumiane i uwzględnione w polityce publicznej – mogą przyczynić się do rozwoju bardziej sprawiedliwego i stabilnego systemu finansowego (Sokołowska 2015).

W rozważaniach marginalnie potraktowano kwestię moralnego czy bezpiecznego hazardu, który jest silnie związany z paniką moralną. Jednak w odróżnieniu od paniki moralnej, która jest domeną socjologii, politologii czy kryminologii hazard moralny jest immanentnie związany z ekonomią i finansami. Skuteczne zarządzanie paniką moralną i hazardem moralnym wymaga integracji metodologicznej i metodycznej badań nad tymi kategoriami i ich interdyscyplinarnej konsolidacji.

BIBLIOGRAFIA

Bank.pl (2022), *Getin Noble Bank: miliard złotych straty w 2021 roku*, 29 kwietnia. <https://bank.pl/getin-noble-bank-miliard-zlotych-straty-w-2021-roku/> (dostęp: 25.04.2026).

Bank Millennium (2026), Grupa Banku Millennium – Wyniki roku 2025, Warszawa: Bank Millennium S.A., <https://www.bankmillennium.pl> (dostęp: 25.04.2026).

¹³ Komunikaty KNF po inwazji Rosji w 2022 r. ograniczały ryzyko paniki depozytowej (KNF 2022). Narodowy Bank Polski, po inwazji Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. dokonał interwencji walutowych na rynku, ograniczając gwałtowną deprecjację złotego (NBP 2022a). Komunikaty prezesa NBP pełniły funkcję uspokajającą wobec rynku i opinii publicznej, ograniczając ryzyko paniki walutowej i depozytowej (Borowski, Jaworski 2024, s. 33–45). Potwierdza to tezę o systemowej roli komunikacji ogniw sieci bezpieczeństwa finansowego, a zwłaszcza banku centralnego w stabilizowaniu sytuacji w warunkach wystąpienia przesłanek kryzysu nawet o charakterze ponadnarodowym (NBP 2022b).

Beck U. (2002), *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, tłum. S. Cieśla, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

BFG (2022), *Przymusowa restrukturyzacja Getin Noble Bank S.A.*, 30 września, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Warszawa, <https://bfg.pl/przymusowa-restrukturyzacja/przymusowa-restrukturyzacja-bankow-i-kas/przymusowa-restrukturyzacja-getin-noble-bank-s-a/> (dostęp: 25.04.2026).

BFG (2024), *Zasady gwarantowania depozytów*, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Warszawa, <https://www.bfg.pl/gwarantowanie-depozytow/zasady-gwarantowania-depozytow/> (dostęp: 25.04.2026).

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (2023), *Restrukturyzacja Getin Noble Bank S.A. – działania RPO*, 9 stycznia, BRPO, Warszawa, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/restrukturyzacja-getin-noble-bank-dzialania-rpo> (dostęp: 25.04.2026).

Borowski J., Jaworski K. (2024), *The Russian invasion of Ukraine and the exchange rate of the Polish zloty: A fallacy of monetary autonomy?*, „International Journal of Management and Economics”, 60(1), s. 33–45, DOI 10.2478/ijme-2023-0026

CBOS (2012), *Zaufanie do banków, Komunikat z badań BS/145/2012*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_145_12.PDF (dostęp: 25.04.2026).

Cohen S. (1972), *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*, MacGibbon & Kee, London (wyd. 3: Routledge, 2002).

Cookson J. A., Fox C., Gil-Bazo J., Imbet J. F., Schiller C. (2023), *Social Media as a Bank Run Catalyst*, SSRN Working Paper No. 4422754 (opubl. jako: „Journal of Financial Economics”, 158, 2024), DOI 10.1016/j.jfineco.2024.103870

Cornwell B., Linders A. (2002), *The Myth of ‘Moral Panic’: An Alternative Account of LSD Prohibition*, „Deviant Behavior”, 23(4), s. 307–330, DOI 10.1080/01639620290086404

Critcher C. (2008), *Moral Panic Analysis: Past, Present and Future*, „Sociology Compass”, 2(4), s. 1127–1144, DOI 10.1111/j.1751-9020.2008.00122.x

Dec P., Masiukiewicz P. (2015), *Panika klientów banków a instrumenty szokowe dezaktywacji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H – Oeconomia”, XLIX(4), 107–117, DOI 10.17951/h.2015.49.4.107

Diamond D. W., Dybvig P. H. (1983), *Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity*, „Journal of Political Economy”, 91(3), s. 401–419, DOI 10.1086/261155

Forsal (2022), *Złoty najstabszy od lat. Reakcja rynku*, Forsal.pl. <https://forsal.pl/finanse/waluty/artykuly/8367563,zloty-kurs-reakcja-wojna-ukraina.html> (dostęp: 2.03.2023).

Garland D. (2008), *On the concept of moral panic*, „Crime, Media, Culture”, 4(1), s. 9–30, DOI 10.1177/1741659007087270

Goode E., Ben-Yehuda N. (2009), *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*, 2nd edn., Wiley-Blackwell, Chichester.

Hall S., Critcher C., Jefferson T., Clarke J., Roberts B. (1978), *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*, Macmillan, London.

Hier S. P. (2002), *Conceptualizing moral panic through a moral economy of harm*, „Critical Sociology”, 28(3), s. 311–334, DOI 10.1163/156916302320277574

Howarth A. (2013), *A 'superstorm': when moral panic and new risk discourses converge in the media*, „Health, Risk & Society, 15(8), s. 681–698, DOI 10.1080/13698575.2013.851180

Juza M. (2015), *Hejterstwo w komunikacji internetowej: charakterystyka zjawiska, przyczyny i sposoby przeciwdziałania*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja”, 25, s. 27–50.

Kahneman D., Tversky A. (1979), *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*, „Econometrica”, 47(2), s. 263–291, DOI 10.2307/1914185

Karaźniewicz J., Kotowska M. (2011), *Media jako główny czynnik kształtujący populizm penalny*, [w:] *Media a opinie i postawy społeczne*, Z. Pucek, J. Bierówka (red.), Oficyna Wydawnicza Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków, s. 49–65.

KNB (2006), Rekomendacja S dotycząca dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie, uchwała Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 15 marca 2006 r., Warszawa.

KNF (2019), Wyniki badania portfela kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych gospodarstw domowych według stanu na 31 grudnia 2018 r., Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, <https://www.knf.gov.pl> (dostęp: 25.04.2026).

KNF (2022), Decyzja w sprawie nałożenia kary pieniężnej na LC Corp B.V., 29 września, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Nalozenie_kary_pienieznej_na_LC_Corp_BV_79765.pdf (dostęp: 25.04.2026).

KNF (2025), Informacja o sytuacji sektora bankowego w 2024 roku, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, <https://www.knf.gov.pl> (dostęp: 25.04.2026).

mBank (2026), Wyniki Grupy mBanku za IV kwartał 2025 r., mBank S.A., Warszawa, <https://www.mbank.pl> (dostęp: 25.04.2026).

Michalewicz J. (2024), *Przyczyny, przebieg i konsekwencje kryzysu banków w USA na przełomie I i II kwartału 2023 roku*, „Bezpieczny Bank”, Tom 94, Nr 1, s. 7–24.

Ministerstwo Sprawiedliwości (2025), Sprawy frankowe: spadek liczby pozwów i poprawa efektywności sądów, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/sprawy-frankowe-spadek-liczby-pozwow-i-poprawa-efektywnosci-sadow> (dostęp: 15.09.2026).

Miklaszewska E. (2023), *Poblemu stabilności dużych banków: lekcje z doświadczeń kryzysów finansowych banków globalnych*, „Bezpieczny Bank”, Tom 92, Nr 3, s. 8–24.

Miklaszewska E., Kil K., Idzik M. (2021), *Walutowe kredyty mieszkaniowe CHF w Polsce – konsekwencje dla stabilności sektora bankowego*, „Bezpieczny Bank”, Tom 83, nr 2, s. 7–34.

Mrocza K. (2022), *Fake newsy jako nowa kategoria zagrożenia systemu bezpieczeństwa ekonomicznego państwa w dobie kryzysu epidemicznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 14(26), s. 86–128, DOI 10.4467/20801335PBW.21.036.15696

Naruszewicz-Duchlińska A. (2015), *Nienawiść w czasach internetu*, Novae Res, Gdynia.

NBP (2022a), Komunikat NBP z dnia 24 lutego 2022 r. w sprawie interwencji na rynku walutowym, Narodowy Bank Polski, Warszawa, https://www.nbp.pl/home.aspx?f=aktualnosci/wiadomosci_2022/20220224_komunikat.html (dostęp: 25.04.2026).

NBP (2022b), Raport o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2022, Narodowy Bank Polski, Warszawa, <https://nbp.pl/raport-o-stabilnosci-systemu-finansowego/> (dostęp: 25.04.2026).

Parkiet (2022), Paniczne nastroje na giełdzie w Moskwie, 21 lutego, Parkiet, <https://www.parkiet.com/rynki/art35720391-na-parkiecie-21-lutego-2022> (dostęp: 22.01.2026).

PKO Bank Polski (2025), Raport roczny 2024, PKO Bank Polski S.A., Warszawa, <https://www.pkobp.pl> (dostęp: 25.04.2026).

Rek-Woźniak M., Woźniak W. (2014), *Dziecko, rodzina i państwo w polskiej debacie welfare. Analiza przypadku w perspektywie paniki moralnej*, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Sociologica, 50, s. 43–68, DOI 10.18778/0208-600X.50.03

Santander Bank Polska (2025), Raport roczny 2024 oraz komunikaty dotyczące rezerw CHF, Santander Bank Polska S.A., Warszawa, <https://www.santander.pl> (dostęp: 25.04.2026).

Shiller R. J. (2019), *Narrative Economics: How Stories Go Viral and Drive Major Economic Events*, Princeton University Press, Princeton.

Singer P. W., Brooking E. T. (2018), *LikeWar: The Weaponization of Social Media*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston.

Sokołowska E. (2015), *Panika moralna w kontekście kondycji polskiej rodziny. Wstęp do badań materiałów prasowych poświęconych rozwodom*, „Przegląd Pedagogiczny”, 2, s. 125–146.

Stockwatch.pl (2022), Prezes GNB: Odplywy srodkow wrócily do normy, 29 kwietnia, <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/prezes-getin-noble-banku-odplywy-srodkow-z-depozytow-i-z-rachunkow-biezacych-wrocily-do-normalnych-poziomow,akcje,230210> (dostęp: 25.04.2026).

Ungar S. (2001), *Moral panic versus the risk society: the implications of the changing sites of social anxiety*, „British Journal of Sociology”, 52(2), s. 271–291, DOI 10.1080/00071310120044980

Vosoughi S., Roy D., Aral S. (2018), *The spread of true and false news online*, „Science”, 359(6380), s. 1146–1151, DOI 10.1126/science.aap9559

Walsh J. P. (2020), *Social media and moral panics: Assessing the effects of technological change on societal reaction*, „International Journal of Cultural Studies”, 23(6), s. 840–859, DOI 10.1177/1367877920912257

Wargacki S. A. (2009), *Zjawisko paniki moralnej jako wyznacznik granic moralności*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika, 18, s. 7–20.

Wilkins L. T. (1964), *Social Deviance: Social Policy, Action and Research*, Tavistock Publications, London.

ZBP (2025), Raport AMRON-SARFiN nr 1/2025, Warszawa: Związek Banków Polskich. <https://www.zbp.pl> (dostęp: 25.04.2026).

Zielińska I. (2004), *Media, interes i panika moralna. Nowa kategoria socjologiczna i jej implikacje*, „Kultura i Społeczeństwo”, 48(4), s. 161177, DOI 10.35757/KiS.2004.48.4.8

Życie bez Kredytu (2021), Kredyty frankowe naruszają wynikające z Konstytucji RP zasady sprawiedliwości społecznej, równości wobec prawa, ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi oraz prawa do rzetelnej procedury sądowej, <https://zyciebez kredytu.pl/kredyty-frankowe-lamia-konstytucyjne-zasady-sprawiedliwosci/> (dostęp: 20.04.2026).